

SITUAȚIA SOCIALĂ DIN JUDEȚUL CARAȘ ÎN PREAJMA REVOLUȚIEI DE LA 1848—1849

Ne este cunoscut faptul că teritoriul Banatului timișan, cucerit prin puterea armelor de către austrieci, a devenit proprietate camerală, adică de stat, avînd un singur proprietar, împăratul Austriei. Moșiile și privilegiile nobiliare de dinaintea stăpînirii turcești în Banat au fost declarate învechite și depășite.

Se pune întrebarea cum s-a format totuși nobilimea în Banat? După ce acesta a fost încorporat Ungariei, în anul 1778, continuarea gospodăririi prin regia de stat a devenit nerentabilă. De aceea prin presă, anunțuri, publicații au fost oferite moșii întinse, cu inventar cu comune și țărani iobagi, spre vînzare celor interesați. Prin cumpărări de moșii a luat naștere a nobilime latifundiară. O altă cale de formare a nobilimii a fost aceea a donațiilor de către stat, de moșii întinse și titluri de nobili, diferitelor persoane pentru servicii excepționale făcute statului sau Casei de Austria. Asemenea donații s-au făcut pînă în preajma anului 1848. Iată cîteva exemple care ilustrează acordarea de dani în comitatul Caraș. Satul Herendești a fost dăruit în anul 1810 lui Patak Janos¹. Peste doi ani, locotenent-colonelul regal Házy János a dobîndit prin dania regală, de la 27 septembrie 1812, pămînturi cu localitățile Sacu, Tîncova și Căvărăn². Împăratul Franz I a dăruit ministrului său de stat și cancelarului de mai tîrziu, principelui Metternich, la 16 mai 1814, moșiile camerale Darova și Sacoș din comitatul Timiș, iar peste un an i-a mai dat satele Scheiuș, Scribești, Dragomirești și Remetea Pogănici din comitatul Caraș³. Încă în anul 1843, episcopul diecezei Cenad, Lonovics Jozsef a dobîndit, tot sub formă de danie, satul Crivina⁴. Astfel o parte din proprietatea camerală asupra pămîntului a trecut în mîinile nobilimii feudale. În comitatul Caraș, nobilimea feudală, de la apariția sa și pînă la 1848, era în permanentă creștere. Situația se prezintă în felul următor: în anul 1785 erau 142 de nobili⁵, iar în 1845, 362⁶.

¹ Pesty, *Krassó*, II/1, p. 211.

² *Ibidem*, p. 253.

³ F. Milléker, *Geschichte der Gemeinde Darova (Daruvár) im rumänischen Banat (Istoria comunei Darova în Banatul românesc)*. 1786—1930 Vîrșeț, 1930, p. 6.

⁴ Pesty, *op. cit.*, p. 279.

⁵ G. B. Duică, *Eftimie Murgu*. București, 1937, p. 117.

⁶ F.A.S. Lugoș, Fond Prefectura județului Severin dosar nr. 4/1845.

În raport cu alte comitate, unde numărul nobililor era mult mai mare, în comitatul Caraș erau relativ puțini, dar foarte bogați⁷. Pînă în anul revoluționar de la 1848 numărul lor a mai crescut. Din documentele arhivistice reiese că, cu cît ne apropiem de anul revoluționar, cu atît cresc cererile pentru eliberarea diplomei de nobil. Ce urmăreau acești pătîionari prin cererile lor? Nobilimea era clasa dominantă în stat, ea se bucura de toate drepturile și privilegiile, era scutită de dări, vota legile în dietă, alegea pe funcționarii și pe judecătorii comitatului, dispunea de lucrările publice și stăpîneau mari suprafețe de pămînt.

Cu toate că vinzările moșiilor camerale și rare acordări de danii au fost un fenomen permanent, camera a rămas proprietarul precumpănitor al pămîntului din comitat. Procentajul pămîntului stăpînit de cameră, în raport cu cel stăpînit de nobili, este următorul: 80% pămînt cameral și 20% pămînt nobiliar⁸.

Dintr-un contract de cumpărare a unei moșii camerale de către directorul domeniilor contelui Festetics, Anton Litsek, reiese că moșia de la Maciova, de lingă Căvăran se compunea din:

4 jumătăți de sesii
14 pătrimi de sesii
97 optimi de sesii
26 jeleri (cu casă dar fără pămînt)
14 intravilane de jeleri neocupate

Total: 155

După folosirea pămîntului erau:

suprafețe intravilanului	155	jugăre
păduri	1600 ⁰⁰ /1600	jugăre
pămînturi nefolosite	1085 ⁷⁴⁴ /1600	jugăre
pămînt arabil	493	jugăre
pășune și finețe	374	jugăre
podgorii	80 ⁶¹ /1600	jugăre

Total: 3787¹⁵⁶⁴/1600 jugăre

3787 jugăre și 1554 stînjeni²).

Moșia intra în categoria a treia a pămînturilor și-l costa pe cumpărător suma de 29023 fl. și 50 de crăițari. Pe lingă această sumă, care conform contractului trebuia plătită în bani lichizi, pînă la data de 28 decembrie 1826, Litsek voia să obțină și diploma de nobil. Pentru acest lucru cumpărătorul a trebuit să mai plătească suma de 3976 fl. și 10 crăițari. În total cumpărătorul a plătit 33000 fl.⁹, sumă fantastică pentru

⁷ Fényes Elek, *Magyarország leirása (Descrierea Ungariei)*, partea II. Pesta, 1847, p. 330.

⁸ I. Jivan, *Eftimie Murgu, luptător al țărănimii bănățene pentru pămînt*. Deva, 1948, p. 33.

⁹ Documentul în discuție se află la autor.

vremea aceea. Pentru a avea o orientare în această direcție facem o comparație cu întregul buget de cheltuieli al comitatului Caraș în anul 1842/43. Cheltuielile bugetului erau 65904 fl. și 10 crăițari¹⁰. Deci costul moșiei era mai mare decât jumătate din cheltuielile comitatului pe un an întreg. Cumpărătorul a urmărit desigur stoarcerea de supramuncă din partea iobagilor pentru a-și acoperi cheltuielile și acumularea de bogății.

În general, nobilii au realizat cîștiguri mari de pe moșiile lor, așa că, cumpărarea de moșii a devenit o afacere rentabilă. Nobilii au devenit în prima jumătate a secolului al XIX-lea producători de mărfuri pe moșiile lor. În această calitate, nobilimea s-a apropiat prin interesele sale de burghezie. Iată ce spune Engels referitor la acest proces de diferențiere socială: „În Ungaria stăpînii feudali devin tot mai mult negustori en gros de cereale, lînă și vite și apar în dietă în mod consecvent ca burghezie”¹¹. Nobilii moșieri, cu vederi liberale, producători de cereale marfă, au fost interesați în dezvoltarea relațiilor capitaliste, de aceea au și luptat împotriva dependenței Ungariei de Imperiul austriac. Pe de altă parte, însă, se cramponau de privilegiile lor. Dintre acestea căutau în special să beneficieze de pe urma capitolului VI pct. 3 din „Urbarium Banaticum”. Potrivit lui, nobilul dispunea de toate regaliile de pe moșia sa. El a fost unicul cu dreptul de a vîna și de a pescui, iar cîrciumăritul, măcelăritul, morăritul etc., printr-un cuvînt numit regalii au fost date în arendă aceluia, care, prin licitație a oferit suma cea mai ridicată.

În comitatul Caraș majoritatea nobilimii era mijlocie și mică. Mare parte din ei nu erau proprietari de moșii, ci îmbrățișau anumite ocupații burgheze. Astfel din cei 75 de nobili, care în anul 1838 au fost recenzați în orașelul Lugoj, majoritatea erau funcționari ai comitatului, avocați, meșteșugari etc.¹². Erau apoi nobili care posedau doar diploma de noblețe, aveau alte ocupații și beneficiau de privilegiul de a fi scuțiți de dări. Astfel, în anul 1833, cetățeanul Ioan Iszar, cizmar în Lugoj a cerut comitatului publicarea calității sale de nobil. Peste doi ani a fost eliberat certificatul de noblețe pentru Dragosy István, maestru croitor în Lugoj¹³. La începutul anului 1848, nobilul Anton Stefanovici a cerut comitatului, recunoașterea și publicarea calității de nobil pentru fiii săi, Ioan-Francisc și Alexandru, ucenici pantofari în Lugoj¹⁴. Nobili proveniți din meseriași înstăriți erau mai mulți în Lugoj. Ultima categorie de nobili a fost a celor care au obținut aceste titluri pentru anumite merite: în război sau în alte împrejurări. Fiind nobili au avut drept de vot și au luat parte la lucrările comitatului.

Clasa opusă nobilimii feudale era țărănimea. Ea forma partea precumpănitoare a populației comitatului Caraș. Pămînturile, singurul iz-

¹⁰ G. B. Duică, *op. cit.*, p. 114.

¹¹ J. Wolf, în „Neuer Weg”, din 8 VI 1956.

¹² FAS Lugoj, Fond Prefectura județului Severin, dosar nr. 4/1845.

¹³ Idem, Fond Primăria oraș. Lugoj, dosar nr. 12/1835.

¹⁴ Idem, Fond Primăria oraș. Lugoj, dosar nr. 8/1848.

vor de asigurare a existenței acestei clase, erau fie proprietatea camerei aulice, fie în mîinile proprietarilor nobili. Țăranii erau iobagi ai camerei sau ai nobililor latifundiari.

Multiplele obligații ale țăranilor față de stăpînii funciari — ai camerei sau ai nobililor — erau consemnate și stabilite de cunoscutul „Urbarium Banaticum“. Acesta stabilea, de asemenea raporturile dintre proprietari și țărani. Primul paragraf al Urbariului vorbește despre sesii și împărțirea lor. Pămînturile au fost împărțite după fertilitate în trei categorii, iar în funcție de ele s-au stabilit prestațiile. O sesie constitutivă era formată din teren de casă, pămînt arabil, finețe și parte la pășunea comună. Sesiile au fost întregi, jumătăți, pătrimi și optimi. O sesie întregă, indiferent din ce categorie făcea parte, era formată din 34 jugăre, o jumătate de sesie era formată din 19 jugăre, o pătrime din 11 jugăre și o optime din 7 jugăre.

Un jugăr, indiferent unde era așezat, în părți deluroase sau cîmpie, avea o suprafață de 1600 stînjeni pătrați sau 5750 m².

Conform Urbariului, țăranii au fost împărțiți în două categorii: țărani cu pămînt — sesionați și țărani fără pămînt — non sesionați. Din ceea din a doua categorie au făcut parte: jelerii sau inchilinii cu casă și subjelerii sau subinchilinii fără casă.

În comitatul Caraș situația pămînturilor iobăgești se prezintă în felul următor¹⁵:

S E S I I									
întregi	%	jumătăți	%	pătrimi	%	optimi	%	total	%
153	0,54	2374	8,52	12154	43,64	13159	47,26	27840	100

Numărul țăranilor care lucrau aceste suprafețe arabile a fost de 27840 de iobagi. Țărani fără pămînt în comitatul Caraș au fost 8780, ceea ce prezintă aproape 24%¹⁶. Acești țărani fără sesii (non sesionați) jeleri sau inchilini, cum au fost numiți în Banat, se deosebeau de iobagi prin faptul că ultimii erau supuși unei contribuții, conform Urbariului, de pe lotul lor, moștenit, numit pămînt urbarial. Jelerii însă făceau prestații după o învoială stabilită pentru parcela primită din pămîntul alodial al nobilului.

Ultima categorie, al cărei număr în comitatul nostru nu este cunoscut, sînt țăranii lipsiți de casă și pămînt, numiți subinchilini sau subjeleri. Ei locuiau la un jeler sau la un iobag contra chirie și lucrau fie la un nobil sau la cameră, în calitate de argați, vizitii etc.¹⁷.

¹⁵ Fényes Elek, *op. cit.*, p. 329.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ V. Chereșeșiu, *Adunarea Națională de la Blaj*. București, 1966, p. 47.

Țăranul era înglodat de contribuții, prestații și obligații. În caz că el nu le achita la voia nobilului, putea fi alungat de pe pământ. Dacă țăranul voia să se mute în altă parte, el avea nevoie în primul rînd de aprobarea nobilului, iar dacă acesta consimțea plecarea lui, țăranul trebuia să aducă alt iobag în locul lui. Punctul 7 al paragrafului II din Urbariu spunea că proprietarul funciar nu poate să piardă contribuțiile din cauza mutării unui țăran¹⁸. În caz de nesupunere, stăpînul putea să sancționeze pe țăran cu pedeapsă corporală sau închisoare. Nenumărate cazuri de asemenea pedepse sînt cunoscute în protocoalele comitatului Caraș. Astfel țărani iobagi din Jabăr se plîng comitatului că stăpînul de moșie din localitate i-a bătut și i-a maltratat, deoarece nu s-au supus ordinelor lui, să presteze robotă peste obligațiile stabilite în Urbariu¹⁹. Asemenea cazuri sînt consemnate la Scăiuș, Zgribești, Dragomirești și Remetea unde stăpînul nobil a aplicat pedepse iobagilor, fără motive, doar pentru faptul că aceștia nu s-au supus ordinelor sale samavolnice²⁰.

În problema aplicării pedepselor cu bătaia, Consiliul de locotenentă regală maghiară a hotărît încă în anul 1827 că la pedepse corporale nelegale, nobilul va plăti pentru fiecare bătă 1 fl.²¹. Oare, care din pedepsele corporale au fost considerate de către autorități ca fiind legale și care au fost aplicate ilegal? În asemenea cazuri oficialitățile nobiliare au analizat în mod arbitrar plîngerile iobagilor pedepsiți și după cum reiese din documentele vremii au apărut întotdeauna interesele lor de clasă.

O obligație fundamentală a țăranilor iobagi și a jelerilor a fost taxa sesională (florinul sesional). Această sumă se plătea anual nobilului pentru casă și sesia pe care a avut-o țăranul în folosință. De această dare erau scutiți doar subjelerii, deoarece nu dispuneau de casă și de sesie proprie²².

Robota era obligația cea mai grea a țăranilor iobagi. Această obligație se presta după suprafață și categoria pământului țărănesc. Tocmai în această perioadă s-a trecut pe moșiile nobiliare de la regimul feudal la regimul iobăgesc. Deosebirea esențială dintre cele două regimuri constă în aceea că sub regimul feudal se cerea renta în produse, pe cînd sub regimul iobăgesc — renta în muncă, — aceasta fiind principala îndatorire a țărănimii²³. În anul 1831 țărani din Pietroasa se plîngeau împotriva ispanului nobiliar, care i-a obligat la robotă cu 20, 30, chiar și cu 39 zile peste numărul de zile fixat în Urbariu. În același timp iobagii din Herendești au înaintat o petiție comitatului, în care cer in-

¹⁸ N. Hess, *Heimatbuch der drei Schwestergemeinden Sveti-Hubert, Charlevill und Soltur im Banat* (Descrierea monografică a celor trei comune surori Sveti-Hubert, Charlevill și Soltur în Banat), Sveti-Hubert, 1927, p. 52.

¹⁹ FAS Lugoj, Fond Prefectura județului Severin, registrul nr. 6/1833.

²⁰ Idem, registrul nr. 20/1827.

²¹ Idem.

²² N. Hess, *op. cit.*, p. 54.

²³ I. Jivan, *op. cit.*, p. 37.

tervenția acestuia împotriva nobilului Piasek, care-i obligă la prestarea robotelor înainte de termen²⁴.

Robota se presta, cum s-a mai spus, după suprafața și categoria pământului țărănesc, dar se putea achita și în numerar. Cea manuală se valorifica la 10 crăițari și cea cu animale de tracțiune la 20 crăițari pe zi. Această sumă se achita de două ori pe an: la Sf. Mihai, în 29 septembrie o parte și la Sf. Gheorghe, în 24 aprilie, cealaltă parte²⁵. Această formă de rentă, după cum reiese din materialul arhivistic, era obligația cea mai grea pentru țărani și cea mai mult folosită în această perioadă.

O altă obligație a țăranilor era renta în produse, adică dijma. Aceasta se plătea din toate produsele agricole. Dintre animale se achita la miei, capre și albine. Dintr-o conscripție a comunei Maciova de la 1826 reiese că dijma de animale s-a plătit în miei și anume la un număr de 26 de oi s-a plătit fie 2 miei și jumătate sau suma echivalentă în bani. Pentru o familie de albine se plăteau 4 crăițari, atunci când producătorul o achita valoric.

După cum am arătat mai sus, țăranimea iobagă din comitatul Caraș dispunea de 27840 de sesii, ceea ce este egal cu 276115 jugăre (am înmulțit sesiile cu numărul jugărelor ce intră în sesia respectivă și am adunat totalul). Această suprafață reprezintă pe lângă pământul total cultivabil un procentaj de 22,82%. În raport cu pământurile nobiliare, situația se prezintă în felul următor:

Pământul total în comitat	pământ iobăgesc 276115 jug. 22,82%
1209515 jugăre100%	pământ nobiliar 933400 jug. 77,18%

Din tabelul de mai sus reiese discrepanța dintre suprafața pământului iobăgesc, care nu reprezintă nici un sfert față de cel nobiliar.

Deoarece nobilimea era scutită de contribuții și impozite față de stat și comitat, toate poverile erau aruncate pe spinarea celor 27840 de iobagi. De pe pământurile lor achitau contribuțiile față de cameră și față de nobili, îndeplineau obligațiile față de comitat și plăteau impozitele statului.

Cît de arzătoare era problema țăranimii, confirmă lucrarea lugojanului Johann Nepomuk Preyer, apărută cu zece ani înainte de izbucnirea revoluției de la 1848. Tratînd problema țăranilor scria printre altele: „Bunăstarea aceluia stat care se bazează pe agricultură, acest inepuizabil izvor de aur, această fericire permanentă, acest dar al buneii naturi stă pe fundamentul cel mai sigur. Acela care se ocupă cu agricultura e țăranul. Această neîndestulător prețuită pătură, fără care ceilalți cetățeni nu pot exista, care pentru orășan, artist, meșteșugar, războinic, omul de stat și pentru nobil produce pîinea, care asigură armata cu soldați, ar merita desigur stimă generală”²⁶. În preajma revoluției,

²⁴ FAS Lugo, Fond Prefectura județului Severin, registrul nr. 3/1831.

²⁵ N. Hess, *op. cit.*

²⁶ Fényes Elek, *op. cit.*, p. 326—330.

²⁷ J. Wolf, în „Neuer Weg”, din 13 VI 1956.

problema țăranilor a devenit foarte acută, deoarece contradicțiile feudale s-au ascuțit la maximum, iar țăranul aștepta momentul scăpării de sub jugul feudal.

În afară de orașelele montanistice, unde industria minieră și cea prelucrătoare erau în formare, nu prea existau stabilimente industriale în comitatul Caraș. De aceea și numărul muncitorilor era redus. Populația celor nouă orașele montanistice a fost scutită de contribuții urbariale. Din punct de vedere administrativ se bucurau de o anumită autonomie față de comitat. Organul lor suprem a fost direcțiunea montanistică, care depindea de guvernul de la Viena. Majoritatea locuitorilor lucrau fie în mine, fie la tăierea lemnului și arderea cărbunilor și în atelierele unde se prelucrau minereurile exploatare. Ei au fost în contradicție cu autortiațile comitatului sub a cărui jurisdicție nu voiau să ajungă și pe de altă parte cu administrația montanistică care-i puneă la munci grele, slab plătite și lipsite de protecția muncii. Muncitorii mineri făceau parte din „Bruderladen“ (casele frățești ale minerilor) care au existat în prima jumătate a secolului al XIX-lea în Oravița și la care contribuiau muncitorii români și germanii din Moldova Nouă, Sasca și Dognecea cu filialele Reșița și Bocșa. Cotizația pe care au plătit-o muncitorii în „Bruderladen“ a fost de 4 crahari de fiecare florin cistigat. Scopul urmărit de „Bruderladen“ a fost de a ajuta membrii ei incapabili de muncă, văduvele și orfanii acestora. Fiind sub controlul direcțiunii montanistice, aceasta s-a folosit de „Bruderladen“ ca mijloc pentru a-l determina pe miner să respecte contractul de muncă, și să se supună cu strictete ordinelor date de ea. În caz contrar ei riscau de a fi șterși de pe lista membrilor „Bruderladenului“ iar suma achitată pînă atunci era pierdută. Mai tîrziu problema a fost reglementată de un statut, iar minerii au fost amenințați de a fi excluși din „Bruderladen, în caz că se înțeleg între ei asupra refuzului în muncă, manifestă nesupunere la ordinele date în serviciu, se folosesc de diferite mijloace pentru a constrînge direcțiunea să le acorde un salariu mai mare sau pretind alte condiții de muncă în afara celor prevăzute în contract²⁸.

Pe lîngă alte mijloace, direcțiunea minelor s-a folosit și de „Bruderladen“ pentru a împiedica lupta de clasă și pentru a rezolva anumite contradicții dintre conducerea minelor și muncitorii mineri.

Iată ce părere au funcționarii de la direcțiunea montanistică despre starea de spirit a minerilor: „Dacă muncitorul miner e supus unui tratament uman și dacă i se asigură bătrînețea și se bucură de o recompensă pentru sacrificarea puterii sale fizice și morale... prin casă și curte să fie legat de interesele montanistice, el va suporta cu mare

²⁸ J. Konstantiny, *Denkschrift über die banater Bergwerke mit Rücksicht auf das Gemeinwesen als Beitrag zur Geschichte dieser Bergwerke* (Memoriu despre minele bănățene cu considerații asupra treburilor comunale ca o contribuție la istoria acestor mine). Timișoara, 1854, p. 96—98.

uşurinţă toate calamităţile şi va sluji patronul cu plăcere şi foloase²⁹. Chiar dacă li se vor da şi li se vor asigura condiţiile mai sus arătate ascuţirea contradicţiilor de clasă n-a putut fi evitată.

În manufacturi se plătea muncitorului 20 de crăiţari pe zi. Ce putea cumpăra un lucrător cu această sumă, dacă o piine costa 6 crăiţari, iar o pereche de cizme 5 florini, un pfund (560 g.) de carne costau 9—10 crăiţari.? (Un florin avea 60 de crăiţari)³⁰. Munca în condiţiile neomeşteşti, apoi deseale accidente de muncă au provocat mişcări în rândurile minerilor şi muncitorilor.

În oraşelele din centrul şi nordul comitatului, muncitorimea era slab reprezentată. Poate că din rindurile meseriaşilor, şi ale calfelor neprimite în bresle se angajau în atelierele manufacturiere. Diferite munci ocazionale în oraşele, făceau şi oraşenii cu pământ puţin. Această pătură socială care va deveni proletariat a fost numită de către Engels „Vorproletariat“ adică „preproletariat“³¹. Din această pătură făceau parte muncitorii din regiunea montanică, cei de la Tomeşti, apoi cei de la Nădrag şi Lunca. Ultima localitate aparţinea întreprinderii „Fraţii Hoffmann şi Carol Maderspach“ de la Rusca. Despre muncitorii de aici scrie Livius Maderspach că „într-o întreprindere industrială, în special într-o întreprindere montanistă, departe de centre de cultură, în păduri, trebuie ca antreprenorul să dispună de un mijloc puternic asupra lucrătorilor, altfel nu se poate menţine“³². Săptămînal se ţinea cite o adunare pentru discutarea problemelor poliţieneşti cu muncitorii întreprinderii, considerîndu-se că aceştia, care toată viaţa lor trăiesc în natură, în aer liber, devin tot mai sălbateci şi mai grosolani³³. După autorul broşurii a fost nevoie de o constrîngere extraeconomică, una poliţienească, de care s-au folosit patronii pentru ţinerea în friu a muncitorilor. Din cele spuse mai sus rezultă că, contradicţiile de clasă între proletariat ca clasă în sine şi burghezie, în perioada consolidării relaţiilor capitaliste, se ascuţeau în mod treptat. Cu toate că în general muncitorimea din comitatul Caraş era slab dezvoltată, minerii români din regiunile montanistice au dat dovadă de o înaltă maturitate politică cu ocazia alegerilor parlamentare din vara anului 1848, îmbrăţişînd programul revoluţionarilor democraţi români³⁴.

Forma de proprietate camerală, care era predominantă în comitatul Caraş, a privat de iniţiativă proprie tînăra burghezie. Forţele noi în formare luptau pentru înlăturarea obstacolelor care împiedecau propăşirea economică, politică şi culturală a societăţii. Burghezia conştientă de

²⁹ *Ibidem*, p. 44—45.

³⁰ V. Chereşteşiu, *op. cit.*, p. 68.

³¹ *Ibidem*.

³² J. Wolf, în „Neuer Weg“, din 8 VI 1956.

³³ Maderspach Livius, *Maderspach Károlyné tragédiája és adatok Ruszkabánya történetéhez* (Tragedia doamnei soţia Maderspach Carol şi contribuţii la istoria localităţii Rusca Montană). Zólyom, 1909, p. 15.

³⁴ I. D. Suci, *Revoluţia de la 1848—1849 în Banat*. Bucureşti, Ed. Academiei R.S.R., 1968, p. 126—127.

misiunea ei, bazându-se pe forțele sale, era în primul rînd interesată în distrugerea edificiului feudal. În orașelele comitatului Caraș exista doar o burghezie mică și mijlocie. Recensămîntul populației din anul 1838 a înscris în rubrica burgheziei comitatului, un număr de 738 de persoane³⁵. Mulți din ei au fost funcționari camerali, mici proprietari lipsiți de titlul de noblețe, negustori, meseriași și intelectuali.

Noua pătură socială în formare, burghezia, milita pentru o dezvoltare liberă a meșteșugarilor, a comerțului și a industriei. De exemplu întreprinderea din Rusca a concurat cu proprietatea camerală montanistică. Dacă aceste întreprinderi se bucurau de sprijinul statului austriac, cele particulare au fost frînate cu toate mijloacele de care dispunea aparatul birocratic austriac³⁶.

Nu toată burghezia existentă în comitat era pătrunsă de spiritul progresului; de pildă, acei funcționari, care administrau domeniile camerale și regiunea minieră, au rămas în cea mai mare parte fideli împăratului și statului habsburgic. Acest fapt este confirmat prin ascuțirea contradicțiilor în privința problemelor administrative dintre unii funcționari ai minelor și mineri. Ele au ajuns să fie discutate în public la deputația imperială montanistică în anul 1828. Direcțiunea minieră dispunea de un aparat juridic minier și civil, avea rol de moșier, se ocupa de recrutarea militară și avea la dispoziție un aparat polițienesc propriu, absolut independent de comitat. Deci funcționarii montanistici dispuneau de o forță cu care se putea opune ori să sprijine interesele particulare ale fiecărui asociat minier, sau ale oricărui locuitor din această regiune³⁷. Tocmai pentru a putea păstra această putere multilaterală, acest grup de funcționari se opunea progresului și revoluției. Un alt exemplu de contradicție dintre funcționari și mineri a fost ascunderea de către cei dintîi a privilegiului de țirgușor pe care comuna Sasca l-a obținut încă în anul 1834. Actul a fost păstrat în arhiva oficiului minier în mod secret, fără să fi fost comunicat comunei, ca să nu se bucure de privilegiile unui țirgușor³⁸.

Un alt grup de funcționari în frunte cu directorul minelor, Gustav Gränzenstein, a fost de partea revoluției. El personal a dat ordin în aprilie 1848, ca în toate localitățile miniere să se înființeze gărzi naționale³⁹. Atitudinea lui Gränzenstein față de revoluție reiese și din faptul, că în iunie 1848 cînd s-au citit în public proclamațiile ministrului de interne cu privire la formarea gărzilor naționale, Gränzenstein protestează împotriva citirii acestor circulare, deoarece „în soarta minerilor nu s-a întîmplat vreo ușurare⁴⁰. Deci Gränzenstein aștepta o îmbunătățire generală din partea revoluției. Deceționat fiind, n-a mai dat

³⁵ FAS Lugoj, Fond Prefectura județului Severin, dosar nr. 13/1838.

³⁶ Vezi nota 32.

³⁷ J. Konstantiny, *op. cit.*, p. 48—49.

³⁸ *Ibidem*, p. 82.

³⁹ I. D. Suci, *op. cit.*, p. 45.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 81.

nici un sprijin gărzilor naționale maghiare. Părerea lui Gränzenstein despre autoritățile noi ale comitatului, este exprimată la citirea în fața minerilor a circularei în care se vorbește de plata impozitelor. Cu această ocazie *Gränzenstein* amintește „... de chipurile îngrozite ale autorităților comitatense...” și propagă neîncrederea față de acei funcționari care luptă pentru atragerea minerilor pentru „cauza sfântă” a revoluției maghiare⁴¹.

Lipsită de drepturi politice, mai ales de cel de vot, burghezia s-a apropiat în aspirațiile sale de nobilimea liberală, alăturându-se revoluției.

Din cele expuse mai sus reiese că în preajma revoluției de la 1848 în comitatul Caraș, starea de spirit a diferitelor grupuri sociale se prezintă în felul următor: cea mai mare parte a nobilimii se situa pe poziție reacționară, legată de vechiul mod de producție. O altă parte a nobilimii, legată de interesele burgheziei, se puna pe poziție pentru înlăturarea stăpînirii habsburgice, dar din interese de clasă.

Țărănimea și celelalte pături sociale au fost de partea revoluției, așteptînd rezolvarea revendicărilor lor sociale prin participarea activă la revoluție.

EMERIC LAY

DIE SOZIALE LAGE IM KARASCHER KOMITAT AM VORABEND DER REVOLUTION VON 1848—1849

(Z u s a m m e n f a s s u n g)

Infolge der Entwicklung neuer Produktivkräfte im Karascher Komitat in der ersten Hälfte des XIX. Jahrhunderts, spitzten sich die Klassengegensätze immer mehr zu. Diese kamen vor allem zwischen der Hofkammer und dem Privatadel als Grundherren und bevorrechtete Klassen einerseits, dann den „Unterthanen“ und der rechtlosen Bauernschaft andererseits, zum Ausdruck. Im südlichen Teil des Komitates, in der Berglandgegend, verschärfen sich die Gegensätze zwischen der dortigen Arbeiterschaft (Grubenarbeiter und Holzfäller) und der montanistischen Direktion. Letztere war bestrebt, auf Kosten der Arbeiter einen je höheren Profit zu erzielen. Der überwiegende Teil des zahlenmäßig schwach vertretenen Bürgertums hatte eine revolutionäre Einstellung und gliederte sich in den fortschrittlichen Lauf der Gesellschaft ein. Jener Teil des Adels, der mit dem Bürgertum gemeinsame Interessen hatte, führte zusammen mit diesem den Kampf zur Beseitigung der habsburgischen Herrschaft.

Die rückständigen feudalen Verhältnisse konnten nur auf dem Wege der Revolution, die immer näher rückte, beseitigt werden.

⁴¹ *Ibidem.*